

BÀI 14
LẶNG LẼ SA PA
(Trích)

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Cảm nhận được vẻ đẹp của các nhân vật trong truyện, chủ yếu là nhân vật anh thanh niên trong công việc thăm lặn, trong cách sống và những suy nghĩ, tình cảm, trong quan hệ với mọi người.

– Phát hiện đúng và hiểu được chủ đề của truyện, từ đó hiểu được niềm hạnh phúc của con người trong lao động.

– Rèn kĩ năng cảm thụ và phân tích những điểm đặc sắc về mặt nghệ thuật của truyện : xây dựng tình huống, miêu tả nhân vật, những bức tranh thiên nhiên,...

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

Truyện *Lặng lẽ Sa Pa* có cốt truyện rất đơn giản, xoay quanh một tình huống gặp gỡ bất ngờ giữa ông họa sĩ già, cô kĩ sư trẻ với anh thanh niên làm công tác ở trạm khí tượng trên đỉnh Yên Sơn thuộc Sa Pa. Nhân vật chính của truyện – anh thanh niên – chỉ hiện ra trong chốc lát nhưng để lại cho các nhân vật khác những tình cảm tốt đẹp.

Các nhân vật phụ (ông họa sĩ, cô gái, bác lái xe) không chỉ tham gia vào câu chuyện mà còn góp phần làm nổi rõ nhân vật chính và chủ đề của truyện. Khi phân tích truyện, cần chú ý đúng mức đến các nhân vật phụ này (đặc biệt là ông họa sĩ – vì nhiều chỗ tác giả trần thuật theo điểm nhìn của nhân vật này).

Truyện có một chất thơ bàng bạc toát lên từ các chi tiết, từ khung cảnh thiên nhiên Sa Pa đẹp như những bức tranh và chất thơ ấy còn có ở chính trong tâm hồn các nhân vật với những suy nghĩ, cảm xúc thật trong sáng, đẹp đẽ. Chất thơ của truyện lại đi liền với chất họa. Truyện cũng có thể xem là những bức tranh đẹp, những bức tranh về cảnh thiên nhiên Sa Pa, về cuộc gặp gỡ giữa ba nhân vật, bức chân dung kí họa về nhân vật chính – anh thanh niên.

Trong khi hướng dẫn HS tìm hiểu truyện, cần chú ý cho các em đọc những đoạn văn tiêu biểu của tác phẩm để cảm nhận được chất thơ, chất họa ấy.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Giới thiệu bài.

GV cho HS đọc phần chú thích về tác giả và tác phẩm trong SGK. Dựa vào *Những điều cần lưu ý*, GV nêu rõ hơn về trường hợp sáng tác truyện và những điểm đặc sắc của tác phẩm để thu hút sự chú ý của HS khi học bài.

Hoạt động 2. Hướng dẫn đọc – hiểu văn bản.

1. Đọc và tìm hiểu chung về tác phẩm (câu 1 trong SGK).

– GV đọc một đoạn (từ đầu đến chỗ người thanh niên xuất hiện), cho HS đọc tiếp. Văn bản truyện mặc dù khi đưa vào SGK đã lược bỏ một đoạn ở phần đầu nhưng vẫn khá dài, vì thế không cần phải đọc hết cả truyện ngay từ đầu

tiết học. Chỉ cần cho HS đọc phần chính là cuộc gặp gỡ của ba nhân vật (người thanh niên, ông hoạ sĩ và cô kĩ sư trẻ) tại trạm khí tượng trên núi cao.

– GV nêu câu hỏi để HS nhận xét về cốt truyện và hệ thống nhân vật trong truyện.

Truyện ngắn này có cốt truyện rất đơn giản, chỉ tập trung vào cuộc gặp gỡ tình cờ của mấy người khách trên chuyến xe với người thanh niên làm công tác khí tượng trên đỉnh cao Yên Sơn ở Sa Pa. Tạo ra tình huống ấy, tác giả giới thiệu nhân vật chính một cách thuận lợi và nhất là để nhân vật ấy hiện ra qua cái nhìn và ấn tượng của các nhân vật khác. Điểm đáng chú ý trong nghệ thuật trần thuật của truyện ngắn này là mặc dù không sử dụng cách kể từ ngôi thứ nhất, nhưng truyện đã được trần thuật chủ yếu từ điểm nhìn và ý nghĩ của nhân vật ông hoạ sĩ. Vì vậy, dù không phải là nhân vật chính nhưng nhân vật ông hoạ sĩ có vị trí quan trọng trong truyện. Cùng với nhân vật anh thanh niên, các nhân vật khác (ông hoạ sĩ, bác lái xe, cô kĩ sư mới ra trường và cả những nhân vật không xuất hiện trực tiếp như ông kĩ sư ở trại rau, anh cán bộ kĩ thuật nghiên cứu về sét) đều góp phần thể hiện chủ đề và tư tưởng của tác phẩm.

– Tuy có nhiều nhân vật, nhưng nhân vật chính của truyện là anh thanh niên. Truyện tập trung khắc hoạ hình ảnh nhân vật này qua cái nhìn và cảm nghĩ của các nhân vật khác, qua sự xuất hiện của anh trong cuộc gặp gỡ tình cờ, ngắn ngủi với ông hoạ sĩ và cô kĩ sư. Đúng như lời tác giả, truyện ngắn này là "một bức chân dung" – chân dung nhân vật anh thanh niên. Là một chân dung, nhân vật được hiện lên ở một số nét đẹp, nhưng chưa được xây dựng thành một tính cách hoàn chỉnh và hầu như chưa có cá tính.

2. Phân tích nhân vật anh thanh niên (câu 2 trong SGK).

a) Vị trí của nhân vật và cách miêu tả của tác giả

– Truyện *Lặng lẽ Sa Pa* đưa ra bốn nhân vật : bác lái xe, ông hoạ sĩ, cô kĩ sư mới ra trường và anh thanh niên ở trạm khí tượng trên đỉnh Yên Sơn cao hai nghìn sáu trăm mét. Anh thanh niên là nhân vật chính của truyện, nhân vật này không xuất hiện ngay từ đầu truyện mà chỉ hiện ra trong cuộc gặp gỡ giữa các nhân vật kia với anh, khi xe của họ dừng lại nghỉ. Nhân vật ấy chỉ hiện ra trong chốc lát, đủ để các nhân vật khác kịp ghi nhận một ấn tượng, một "kí hoạ chân dung" về anh rồi dường như anh lại khuất lấp vào trong mây mù bạt ngàn và cái lặng lẽ muôn thuở của núi cao Sa Pa. Nhân vật anh thanh niên hiện ra để cho mọi người cảm nhận được rằng "Trong cái lặng im của Sa Pa [...], Sa Pa mà chỉ nghe tên, người ta đã nghĩ đến chuyện nghỉ ngơi, có những con người làm việc và lo nghĩ như vậy cho đất nước".

– Nhân vật anh thanh niên được hiện ra qua sự nhìn nhận, suy nghĩ, đánh giá của các nhân vật khác : bác lái xe, ông họa sĩ, cô gái. Qua cách nhìn và cảm xúc của mỗi người, hình ảnh anh thanh niên thêm rõ nét và đáng mến hơn.

b) Những nét đẹp của nhân vật

GV nêu câu hỏi gợi ý về hoàn cảnh sống và làm việc của người thanh niên, những nét đẹp trong việc làm, cách sống, suy nghĩ, tình cảm và quan hệ với mọi người của nhân vật này.

– Hoàn cảnh sống và làm việc : một mình trên đỉnh núi cao, quanh năm suốt tháng giữa cỏ cây và mây núi Sa Pa. Công việc của anh là "đo gió, đo mưa, đo nắng, tính mây, đo chấn động mặt đất, dự vào việc báo trước thời tiết hằng ngày, phục vụ sản xuất, phục vụ chiến đấu". Công việc ấy đòi hỏi phải tỉ mỉ, chính xác và có tinh thần trách nhiệm cao (nửa đêm, đúng giờ "ốp" thì dù mưa tuyết, giá lạnh thế nào cũng phải trở dậy ra ngoài trời làm công việc đã quy định).

Nhưng cái gian khổ nhất là phải vượt qua được sự cô đơn, vắng vẻ, quanh năm suốt tháng một mình trên đỉnh núi cao không một bóng người – một hoàn cảnh thật đặc biệt.

– Cái gì đã giúp anh vượt qua được hoàn cảnh ấy ?

+ Trước hết đó là ý thức về công việc của mình và lòng yêu nghề, thấy được công việc thầm lặng ấy là có ích cho cuộc sống, cho mọi người. Khi được biết là một lần do phát hiện kịp thời một đám mây khô mà anh đã góp phần vào chiến thắng của không quân ta bắn rơi nhiều máy bay Mĩ trên bầu trời Hàm Rồng, anh thấy mình "thật hạnh phúc".

+ Anh đã có những suy nghĩ thật đúng và sâu sắc về công việc đối với cuộc sống con người : "... khi ta làm việc, ta với công việc là đôi, sao gọi là một mình được ? Hướng chỉ việc của cháu gắn liền với công việc của bao anh em, đồng chí dưới kia. Công việc của cháu gian khổ thế đấy, chứ cất nó đi, cháu buồn đến chết mất".

+ Cuộc sống của anh không cô đơn, buồn tẻ còn vì anh có một nguồn vui khác nữa ngoài công việc – đó là niềm vui đọc sách mà anh thấy như lúc nào cũng có người bạn để trò chuyện.

+ Anh tổ chức, sắp xếp cuộc sống một mình ở trạm khí tượng thật ngăn nắp, chủ động : nào trồng hoa, nào nuôi gà, tự học và đọc sách ngoài giờ làm việc.

– Ở người thanh niên ấy còn có những nét tính cách và phẩm chất rất đáng mến nữa : sự cởi mở, chân thành, rất quý trọng tình cảm của mọi người, khao khát được gặp gỡ, trò chuyện với mọi người (tình thân của anh với bác lái xe, thái độ ân cần, chu đáo, sự cảm động, vui mừng của anh khi có khách xa đến thăm bất ngờ...). Anh còn là người khiêm tốn, thành thực cảm thấy công việc và những đóng góp của mình chỉ là nhỏ bé. Khi ông họa sĩ muốn vẽ chân dung anh, anh nhiệt thành giới thiệu với ông những người khác đáng cảm phục hơn nhiều (ông kĩ sư ở vườn rau Sa Pa, anh cán bộ nghiên cứu lập bản đồ sét).

Tóm lại, chỉ bằng một số chi tiết và chỉ cho xuất hiện trong khoảnh khắc của truyện, tác giả đã phác họa được chân dung nhân vật chính với những nét đẹp về tinh thần, tình cảm, cách sống và những suy nghĩ về cuộc sống, về ý nghĩa của công việc.

3. Phân tích nhân vật ông họa sĩ và các nhân vật phụ khác (câu 3 trong SGK).

a) Nhân vật ông họa sĩ

GV nêu câu hỏi gợi ý về vai trò của nhân vật ông họa sĩ, những điều tác giả muốn gửi gắm trong những suy nghĩ của nhân vật này về con người, về nghệ thuật.

– Tuy không dùng cách kể từ ngôi thứ nhất, nhưng hầu như người kể chuyện đã nhập vào cái nhìn và suy nghĩ của nhân vật ông họa sĩ để quan sát và miêu tả từ cảnh thiên nhiên đến nhân vật chính của truyện – người thanh niên.

– Ngay từ những phút đầu gặp anh thanh niên, bằng sự từng trải nghề nghiệp và niềm khao khát của người nghệ sĩ đi tìm đối tượng của nghệ thuật, ông đã xúc động và bối rối : "Vì họa sĩ đã bắt gặp một điều thật ra ông vẫn ao ước được biết, ôi, một nét thôi đủ khẳng định một tâm hồn, khơi gợi một ý sáng tác...".

– Ông họa sĩ muốn ghi lại hình ảnh anh thanh niên bằng nét bút kí họa, và "Người con trai ấy đáng yêu thật, nhưng làm cho ông nhọc quá. Với những điều làm cho người ta suy nghĩ về anh. Và về những điều anh suy nghĩ...".

– Những xúc cảm và suy tư của nhân vật họa sĩ về người thanh niên và về những điều khác nữa (ví dụ về nghệ thuật với cả sức mạnh và sự bất lực của nó, về mảnh đất Sa Pa...) được gợi lên từ câu chuyện của anh thanh niên đã làm cho chân dung nhân vật chính thêm sáng đẹp và chứa đựng những chiều sâu tư tưởng.

b) Các nhân vật khác

– Nhân vật cô kĩ sư : Cuộc gặp gỡ bất ngờ với anh thanh niên, những điều anh nói, cả chuyện anh kể về những người khác đã khiến cô "bàng hoàng", "cô hiểu thêm cuộc sống một mình dưng cảm tuyệt đẹp của người thanh niên, về cái thế giới những con người như anh" và quan trọng hơn nữa là về con đường mà cô đã lựa chọn, cô đang đi tới (việc lên công tác ở miền núi). Đây là cái "bàng hoàng" đáng lẽ cô phải biết khi yêu, nhưng bây giờ cô mới biết, nó còn giúp cô đánh giá đúng hơn mối tình nhạt nhẽo mà cô đã từ bỏ và yên tâm hơn về quyết định đó của mình. Đó là sự bừng dậy của những tình cảm lớn lao, cao đẹp khi người ta gặp được những ánh sáng đẹp đẽ toả ra từ cuộc sống, từ tâm hồn của người khác.

Cùng với sự "bàng hoàng" ấy là một tình cảm hàm ơn với người thanh niên, không phải chỉ vì bó hoa to mà anh tặng cô một cách hết sức vô tư, mà còn vì "một bó hoa nào khác nữa, bó hoa của những háo hức và mơ mộng ngẫu nhiên anh cho thêm cô".

– Nhân vật bác lái xe : Qua lời kể của nhân vật này, ông hoạ sĩ và cô gái trong truyện cũng như người đọc được kích thích sự chú ý, đón chờ sự xuất hiện của anh thanh niên – nhân vật chính của truyện mà theo lời của bác lái xe là "một trong những người cô đọc nhất thế gian". Cũng qua lời kể của bác mà ta biết được những nét sơ lược về nhân vật chính và nỗi "thèm" được gặp người của anh khi mới lên sống một mình trên đỉnh núi cao quanh năm lạnh lẽo, chỉ có cây cỏ và mây mù.

Tóm lại, thông qua những cảm xúc và suy nghĩ cùng thái độ cảm mến của các nhân vật phụ, hình ảnh nhân vật anh thanh niên được hiện ra càng rõ nét và đẹp hơn, chủ đề tác phẩm được mở rộng thêm, gợi ra nhiều ý nghĩa như là đã được lọc qua thứ ánh sáng tâm hồn trong trẻo và rục rịch khiến hình ảnh ấy rạng rỡ hơn, ánh lên nhiều sắc màu hơn. Đây là một thủ pháp nghệ thuật mà tác giả đã sử dụng thành công trong việc xây dựng nhân vật chính của truyện.

– Ngoài ra, trong tác phẩm còn có những nhân vật không xuất hiện trực tiếp mà chỉ được giới thiệu gián tiếp, nhưng cũng góp phần thể hiện chủ đề của tác phẩm. Đó là ông kĩ sư ở vườn rau Sa Pa hằng ngày ngồi trong vườn chăm chú quan sát cách lấy mật của ong, rồi tự tay thụ phấn cho hàng vạn cây su hào để hạt giống làm ra tốt hơn. Đó là anh cán bộ nghiên cứu đã mười một năm ròng túc trực chờ sét để lập bản đồ sét tìm tài nguyên cho đất nước. Họ tạo

thành cái thế giới những con người như anh thanh niên ở trạm khí tượng, những con người miệt mài lao động khoa học lặng lẽ mà khấn trương vì lợi ích của đất nước, vì cuộc sống của mọi người.

4. Tìm hiểu chất trữ tình của truyện (câu 4 trong SGK).

Một trong những yếu tố tạo nên sức hấp dẫn và góp vào thành công của truyện *Lặng lẽ Sa Pa* là chất trữ tình. Chất trữ tình toát lên từ những phong cảnh thiên nhiên đẹp và đầy thơ mộng của Sa Pa được miêu tả qua cái nhìn của người hoạ sĩ già, nó còn thấm đượm vẻ đẹp của cuộc sống một mình giữa thiên nhiên lặng lẽ của nhân vật anh thanh niên, trong cuộc gặp gỡ tình cờ của ba nhân vật mà để lại nhiều dư vị, trong những suy nghĩ về con người, về cuộc sống, về nghệ thuật của các nhân vật.

– GV cho HS đọc lại những đoạn tả cảnh Sa Pa qua cái nhìn của người hoạ sĩ ở phần đầu và phần cuối truyện. HS nêu cảm nhận của mình về vẻ đẹp của những bức tranh thiên nhiên ấy.

– Nhưng chất trữ tình của truyện toát lên chủ yếu từ nội dung truyện : từ cuộc gặp gỡ tình cờ mà để lại nhiều dư vị trong lòng mỗi người, từ những nét đẹp giản dị rất đáng mến của người thanh niên, từ những câu chuyện anh kể về cuộc sống của mình giữa lặng lẽ Sa Pa, và từ những tình cảm, cảm xúc mới nảy nở của ông hoạ sĩ, cô kĩ sư đối với anh thanh niên.

GV cho HS tìm trong truyện những chi tiết làm rõ vẻ đẹp trữ tình nêu trên.

Có thể nói truyện *Lặng lẽ Sa Pa* có dáng dấp như một bài thơ, chất thơ bàng bạc trong toàn truyện, từ phong cảnh đẹp hết sức thơ mộng của thiên nhiên vùng núi cao đến hình ảnh những con người sống và làm việc trong cái lặng lẽ mà không hề cô độc bởi sự gắn bó của họ với đất nước, với mọi người. Tác giả đã tạo được một không khí trữ tình cho tác phẩm, nâng cao ý nghĩa và vẻ đẹp của những sự việc, con người rất bình dị được miêu tả trong truyện, nhờ thế mà chủ đề của truyện được rõ nét và sâu sắc.

Hoạt động 3. Tổng kết.

– GV yêu cầu một HS nêu chủ đề của truyện, các HS khác bổ sung. GV nhắc lại và nhấn mạnh :

Truyện *Lặng lẽ Sa Pa* ngợi ca những con người lao động như anh thanh niên làm công tác khí tượng và cái thế giới những con người như anh. Tác giả muốn nói với người đọc : "Trong cái lặng im của Sa Pa [...], có những con người làm việc và lo nghĩ như vậy cho đất nước".

Đồng thời qua câu chuyện về anh thanh niên, tác phẩm cũng gợi ra những vấn đề về ý nghĩa và niềm vui của lao động tự giác, vì những mục đích chân chính đối với con người.

– Dựa vào phần *Ghi nhớ*, GV tổng kết giá trị nội dung và đặc điểm nghệ thuật của truyện.

Hoạt động 4. Hướng dẫn luyện tập.

Cần lưu ý HS khi phát biểu cảm nghĩ không nên biến thành phân tích nhân vật và cũng tránh nêu cảm nghĩ một cách chung chung. Cần nêu được những ấn tượng, suy nghĩ thực của mình về nhân vật và gắn bó với thực tiễn đời sống.

IV – TÀI LIỆU THAM KHẢO

Nguyễn Thành Long, *Trường hợp viết "Lặng lẽ Sa Pa"*, trong *Sổ tay truyện ngắn*, Vương Trí Nhàn biên soạn, NXB Tác phẩm mới, Hà Nội, 1980.